

буде цікавим та запеклим, оскільки виборці стали більш прагматичними та навчилися частково протидіяти грубому маніпулюванню, а сам виборчий процес став більш конкурентним. Подібні трансформації змусили політичну еліту змінювати технології та методи виборчої боротьби. У результаті почався процес витіснення «брудних» технологій маркетинговими та digital засобами ведення виборчих кампаній, що у свою чергу робить дану тему цікавою для подальшого дослідження.

Список джерел та використаної літератури:

1. D. Ryan, C. Jones. Understanding digital marketing: marketing strategies for engaging the digital generation / D. Ryan, C. Jones. – London: Kogan Page, 2009. – 272 с.
2. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації: монографія / С. Г. Денисюк. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 392 с
3. Квіт С. Масові комунікації / С. Квіт. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. - 206 с.
4. Мінаков О. Вибори президента України: ключові політтехнології кандидатів [Електронний ресурс] / Олексій Мінаков // Радіо Свобода. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29479164.html>.
5. Пекар В. Феномен Зеленського [Електронний ресурс] / Валерій Пекар. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://telegra.ph/Fenomen-Zelenskogo-04-03>.
6. Таран В. Як перемогти у другому турі виборів? тактика і стратегія кандидатів [Електронний ресурс] / Віктор Таран // site.ua. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://site.ua/viktor.taran/19122-yak-peremogti-u-drugomu-turi-viboriv-taktika-i-strategiya-kandidativ/>.

Пуля Михайло

ТЕХНОЛОГІЯ «ДІАЛОГУ КУЛЬТУР»: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

У статті аналізується «діалог культур» як важливе явище сучасного світу на основі якого формується певний образ. Проаналізовано висвітлення образу сусіднього народу в підручнику з історії України. Розглянуто нову модель навчання «діалог культур».

Ключові слова: «діалог культур», Чужий, Інший, Близній.

The article analyzes the dialogue of cultures as an important phenomenon of the modern world on the basis of which a certain image is formed. The coverage of the image of the neighboring people in the history textbook of Ukraine is analyzed. The new model of training «dialogue of cultures» is considered.

Keywords: «dialogue of cultures», Alien, Other, neighbor.

Проблема співіснування культур в єдиному світовому просторі ХХІ століття робить актуальними пошуки методології її реалізації для

різних спільнот та суб'єктів діяльності. Взаємозалежність і взаємопроникнення є ознакою гіперпростору сучасної культури, а відтак, єдиною сприятливою формою їх спільного існування та взаємодії є діалог культур. Але, щоб вести такий діалог культуру потрібно пізнавати, знати і розуміти, потрібно бути укоріненим у ній. Модель діалогу культур має багато вимірів дослідження, а саме: філософський (Е. Левінас, М. Бахтін), психологічний (Л. Виготський), історичний А. Тойнбі (серед вітчизняних науковців – Д. Антонович, П. Толочко), культурологічний – А. Гусейнов, педагогічний (В. Біблер) та ін.

Ми ж зупинимося на дидактичному аспекті теорії діалогу культур та можливостях застосування методу у навчанні історії учнів загальноосвітніх закладів, якому у науковій літературі приділено недостатньо уваги.

Методологічною основою «школи діалогу культур» є положення про те, що мислення особистості, яка формується, повинно вступати в діалогічне спілкування з попередніми формами культури (античності, середньовіччя, Нового часу), а також із представниками різних поколінь, які взаємодіють у єдиному часовому просторі. Це зумовлено тим, що зрозуміти будь-які поняття, явища можна, лише помістивши їх у простір різних культурних розумінь (від минулого до теперішнього), а також розглянувши у площині сьогодення [3, 238].

Принципово важливою є така модель навчання історії України, оскільки її територію прийнято розглядати з точки зору «Великого Кордону» як зону жорсткої конфронтації, так і тісної взаємодії між сусідами-суперниками. Між Україною і сусідами обов'язково існували відносини на різних рівнях діалогу культур: етнічному, національному, цивілізаційному, які сьогодні ми можемо тлумачити як діалог культур [4, 33]. Важливість цього питання для істориків виявляється в тому, що саме історики формують національну ідентичність, що є колективним уявленням про спільне минуле: спільних предків, спільно освоєну, здобуту територію, спільні перемоги, поразки тощо. Головним чином ці уявлення формуються через шкільний курс історії.

Аналіз образу Іншого в підручниках з історії України, дозволяє зробити висновки, що даний образ зберігає залежність від радянської історіографії, хоча за основу взято парадигму романтичного націотворення XIX ст., де запорукою життєздатності нації вважалася вроджена спільність «крові», виражена в мові, культурі та релігії. У радянський час «спільну кров» замінили спільною ідеологією, а пріоритети зовнішньої політики СРСР, особливо починаючи з 1930-х років, підштовхнули до спалаху ізоляціонізму й ксенофобії – психології оточеної ворогами фортеці [6].

Для того щоб змінити ці тенденції розроблена нова модель навчання – модель «діалог культур». Вона ґрунтується на роботі з реальними історичними текстами з означеної епохи. Роботу за методом «діалог

культур» можна поділити на три етапи: 1) відчуження – учні мають нечітке уявлення про епоху та її культуру; 2) дослідження – аналіз тексту, вивчення особливостей та світогляду епохи; 3) діалог між учнем та автором тексту [4, 45-46]. Така форма роботи є дуже корисною оскільки формує власні уявлення про епоху, а не мотивує учня запам'ятати те, що пропонує автор. Також вона дозволяє простежити еволюцію з образу Чужого в Іншого, а в ідеалі і в Ближнього, де Чужий – це однозначний ворог, Інший – перехід від ворожого ставлення до нейтрального або іронічно-нейтрального і Ближній – вища стадія еволюції де Чужий перетворюється на близького друга [4, 41].

Наприклад, в підручнику з історії України для 8 класу (Гісем О. В., Мартинюк О. О., 2016 р.) ми спостерігаємо висвітлення образу татар, конфлікти з яким відбувалися на релігійні основі, як відверто Чужого. На сторінках 21-22 читаємо таке: «У 1475 р. Кримське ханство стало васалом Османської імперії й активізувало свою боротьбу із сусідніми християнськими державами. Першими жертвами татарських погромів стали жителі півдня Київського й Брацлавського воєводств. Місцеве населення змушене було самостійно об'єднуватися перед татарською небезпекою». На сторінці 66 читаємо: «Від набігів ногайських орд і татар страждали також інші регіони українських земель. Худоба, майно та самі люди ставали їхньою здобиччю. Лише в першій половині XVII ст. з українських земель татари забрали в рабство близько 300 тис. осіб» [1].

Безперечно автори висвітлюють правдиві свідчення, але вони не говорять про причини таких дій, як-то: 1) Східна Європа з античних часів була одним з головних ареалів постачання невольників для міжнародної работоргівлі, а порти Північного Причорномор'я включно з кримськими забезпечували їх морське сполучення з країнами Середземномор'я, що виступали одним з основних ареалів споживання; 2) основними постачальниками невольників виступали степовики, господарі тих місць; 3) работоргівля, якою займалися генуезькі та венеціанські колонії у Північному Причорномор'ї від часу їх появи у XIII ст., безпосередньо втягнула Кримський ханат до цього промислу в ролі постачальника живого товару з Русі [2]. Отже, залучення Кримського ханату до людоловства насправді спирається на тривалу історичну традицію степів Північного Причорномор'я. А османське завоювання 1475 р., яке часто вважається головною причиною залучення кримців до людоловства, насправді лише стимулювало його [2].

Для переусвідомлення образу Чужого для учнів корисною буде інформація про те, що продовж XVII – XVIII ст. йшов процес кримсько-козацьких взаємних культурних запозичень. Проявилось це не лише в одязі, озброєнні та інших об'єктах матеріальної культури, але і в їжі та навіть у тактиці степового кінного бою. Це і спільне розуміння мови, про що свідчить запозичення великої кількості тюркських слів в українській мові, і запозичення у галузі музичної культури (козацькі оркестри мали у

своєму складі тюркські інструменти, як барабан, тулумбас, зурна (українська сурма) і литаври). Не можна забувати і про етнопсихологічну схожість жителів Січі і Кримського ханства, в яких була однакова ментальність воїнів.

Наголос на взаємовпливах кримсько-козацького культурного середовища, як-то: самоназва «козак», широкі шаровари, як і у їхніх ворогів з Османської імперії, гоління голови, як і в їхніх кримськотатарських супротивників, дозволить по-іншому поглянути на культуру кримських татар, а, відтак, наблизити образ Чужого до образу Ближнього у сприйнятті учнів [5, 11]. Загалом Україна і Крим тісно пов'язані між собою історичним минулим. Війна і політика, економіка і культура, одна й та ж система відносин: широке самоврядування, повна релігійна свобода, схожа господарська структура, спільність переконань із основних питань майнового і міжнародного права. Така інформація дозволить учням пройти шлях від відчуження, через дослідження до діалогу культур.

Список джерел та використаної літератури:

1. Гісем О.В. Історія України: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів / О.В. Гісем, О.О. Мартинюк. – Х.: Вид-во «Ранок», 2016. – 272 с.
2. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях [Електронний ресурс] / НАН України. Інститут історії України. Відп. ред. В.А. Смолій. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.e-reading.club/bookreader.php/1029997/Krim_shlyah_kriz_viki.html
3. Машкіна Л. А. Теоретичні засади педагогічної технології «Школа діалогу культур» / Л. А. Машкіна. // Педагогічний дискурс. – 2012. – №13. – С. 238-241.
4. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства: навч. посіб. для студ. ВНЗ / К.О. Баханов, С.С. Баханова, Є.В. Більченко, В.О. Венгерська, П.В. Вербицька, П.І. Кендзьор, І.А. Костюк, С.О. Терно / за заг. ред. К.О. Баханова. – Л.: ЗУКЦ, 2012. – 164 с.
5. Плохій С. М. Сучасний український гранд-наратив: підходи, концепції, реалізація / Сергій Миколайович Плохій. // Український історичний журнал. – 2013. – №3. – С. 4-12.
6. Яковенко Н. «Образ себе» – «образ Іншого» у шкільних підручниках з історії [Електронний ресурс] / Наталя Яковенко. // Громадянська Освіта. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1224511000> .